

RADIM BRÁZDA:

Filozofové ve městě

Brno: Muni arts 2021, 149 s.

Filozofie je městská záležitost. Město je komunikační prostředí, kde se zrodila a po staletí se dál rozvíjí řeč filozofie. Filozofové patří do města i tehdy, když se snaží odtud uniknout kamkoliv jinam. To jsou věty, které najdeme v díle významného současného slovenského filozofa Miroslava Marcelliho, jež vyšlo v Bratislavě v roce 2008 pod titulem *Filozofí v meste*. Jeho kniha zaznamenala mimořádný ohlas, protože výjimečně invenčním způsobem (konec konců pro jeho autora typickým) předložila otázky a také odpovědi vztahující se k problému, jak město vstupuje do filozofova myšlení, jaké impulsy a rovněž omezení s sebou přináší, jak městské prostředí determinuje filozofovu schopnost vytvářet konstrukce pojmů a idejí, v kterých předkládá svůj obraz světa. Publikace Marcelliho knihy se stala vědeckou a kulturní událostí, jejíž význam jen podtrhlo o tři roky pozdější vydání spisu *Mesto vo filozofii*: na svět se dostali „urbánní Dioskúrové“ slovenské filozofie, které nemůže pominout žádná další práce věnovaná fenoménu města a městem ovlivňovaného myšlení.

Začínat recenzi filozofické práce připomínkou jiné filozofické práce není nijak neobvyklé. Situace se ovšem poněkud mění, nesou-li obě práce stejný název. To se stalo v případě knihy brněnského filozofa Radima Brázdy, docenta katedry filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, která se jmenuje *Filozofové ve městě*. Problém, který by tím mohl vyvstat, je však pouze zdánlivý. Především není na shodě v názvu dvou prací nic mimořádného; v dějinách filosofie takových najdeme desítky, od nejstarších dob (staré řecké *Peri fyseos*) až po současnost (jen různých krizí demokracie, politiky, humanismu, morálky, člověka atd. je nespočet). A dále, intence obou knih se natolik rozcházejí, že je nespojuje vlastně nic kromě náhody (a snad i jisté nepozornosti), jež je svedla k sobě skrze název. Brázdova kniha se ani v nejmenším nevěnuje otázkám urbánnosti a jejich významu pro formování individuálního myšlení filozofů, ani pro utváření základního typu evropské filozofické tradice. Jeho *Filozofové ve městě* mluví o devíti filozofech, kteří byli spojeni s Brnem; autor píše o devíti osobnostech, které se vystřídaly ve vedení katedry filozofie (zpočátku Filosofického semináře) na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity,

počínaje Otakarem Zichem a konče Lubomírem Novým. Těchto devět originálních postav žilo, pracovalo a zemřelo; v prostorách katedry mají svou pamětní desku. Nejsou to všichni vedoucí, avšak ti ostatní, včetně stávající vedoucí, kterou je po prvé v dějinách této ctihodné filozofické instituce žena, teprve žijí a pracují.

Brázda je vedle filozofie také vynikající znalec dějin filmové tvorby a je schopný pohlížet vlastně na jakoukoli problematiku očima scénáristy, vypravěče a střihače současně; příležitost pracovat s devíti filmovými okénky, s devíti „kinožurnály“, odehrávajícími se na témže místě, v kulisách, které se někdy zobrazí, zatímco jindy jen vytrvale, silně a nepominutelně působí, a se sledem devíti lidí takového naturelu, že jinde než na katedrách či ústavech filozofie by byli jen velmi těžce k natrefení, si nenechal uniknout. Vznikla knížka, která vypráví příběhy a útržky příběhů filozofů ve městě, a činí tak velmi decentně (jedna z nejsilnějších autorských a lidských vlastností Radima Brázdy v této práci převažuje), suše až asketicky (to se týká vytrvalého pomíjení těch pasáží, které obvykle čtenáři tohoto druhu apokryfních prací očekávají – že budou nahrazovat dějiny filozofie, jak to sledujeme např. ve Weischedelově *Zadním schodišti filozofie* nebo v Cetlově milém a empatickém dílku *Ale vždyť to byli filozofové*) a zároveň s velkým smyslem pro fungování lidí, normálních a obyčejných lidí, které život postavil do určité funkce, seznamoval je s pravidly role, již funkce nese, a nechal je, aby se podle svého osvědčili jako schopné nebo ještě schopnější prvky systému.

Žijeme tím, čím jsme pověřeni. Ke znázornění svým způsobem stochastických situací a postojů, které bývalí vedoucí katedry zaujímali, využil Brázda materiály uložené v Archivu Masarykovy univerzity. To je další z ojedinělých a v současné filozofii zřídkačejších jevů; kde se jiní vznášejí na létajících kobercích platónských idejí, tykají si s duchy absolutna nebo absolutními duchy, strkají hlavy pokusných objektů do magnetické rezonance, aby přiměli filozofii myšlení nemyslet, ale splynout s vědou, tam Brázda sestupuje do sklepních prostor s krabicemi, starými papíry, dokumenty, fotografiemi, služební a osobní korespondencí. Kdo někdy postupoval při hledání pramenů tímto funerálním způsobem, má asi podobnou zkušenost jako recenzent: podobá se pocitu, že v dochovaných písemnostech, vážných i méně vážných zmínkách ze života těch, kteří byli kdysi, v jejich občas rozhorlených výlevech na adresy různých úřadů nebo přímo úředníků, žijí tito lidé dál – po svém, v jiném emocionálním napětí, ale pořád ještě s jistou nabídkou v ruce, po níž se dá přátelsky sáhnout. Vypůjčit si archivní spis a zjistit, že naposled byl vyžádaný v roce 1805 (to je osobní zkušenost) znamená prožít okamžik jakési nemluvné kontinuity – něčeho, co je až nepřiměřeně pevné, uvážíme-li, že jde jen o filozofii.

Radim Brázda si prošel velkou školou archivních prací v německém Marbachu, v institutu zvaném Deutsches Literaturarchiv, jehož gravitační síla přitahuje podivíny z celého světa. Ať jde o řádné badatelské pozůstalosti, které po způsobu symbolického sebezničení svého vdovského bytí odevzdávají do literárního archivu manželky učenců (*Nachlass*), nebo o pečlivé pamětníky na svou budoucnost, kteří odkazují svou pozůstalost již v době, kdy jejich stav těžko označit za moribundní (*Vornachlass*), nebo o svěží badatele z Brna (Brázda, Urválek ad.) či badatelky z Koreje, Číny a Japonska, všichni se setkávají v krabicích s lístky, fascikly, poznámkami a dopisy. Tato forma soužití není ve filozofii dosud dostatečně prozkoumána, pokud nesledujeme primárně, *co* kdo objevil, ale zajímá nás, *jak je možná situace objevu*. Zatím se zdá, že je vázaná místně (objev je nutné učinit v Marbachu) a mírumilovně (badatelé nesoupeří o krabice s lístky, pouze si v tichém dorozumění vytvářejí své hromady, ke kterým se v různě dlouhých časových periodách vracejí, usedají na „své“ místo v knihovně a noří se do zapomnění, do světů, jaké byly, a k lidem, kteří v nich žili a psali, pamatujícíce na svůj budoucí *Nachlass*.

Zkušenosti v Marbachu nabyté se nutně promítly do zručnosti, s kterou Brázda zpracoval také údaje v nepoměrně menším archivu Masarykovy univerzity, vhodné pro vylíčení působnosti devíti vedoucích katedry filozofie: Otakara Zicha (1920 – 1924), Mihajlo Rostohara (1924 – 1927), Vladimíra Hoppeho (1927 – 1931), Josefa Ludvíka Fischera (1931 – 1947), Josefa Tvrdeho (1938 – 1939, spolu s J. L. F.), Mirko Nováka (1948 – 1953), Josefa Macháčka (1954 – 1963), Jiřího Cetla (1970 – 1990) a Lubomíra Nového (1963 – 1969, 1991 – 1996). Jak už řečeno, kniha neobsahuje důsledný a pokud možno plný výklad díla, jež po sobě zmiňovaní zanechali, přesto ji nelze jednoznačně vyloučit z oboru dějin české (z větší části alespoň historicky a geograficky také československé) filozofie: všichni zmiňovaní provozovali výukovou a badatelskou činnost, stejně jako ji provozují dnešní zaměstnanci katedry filozofie, a otázky, jichž se přitom přidržovali ti bývalí, se neodlišují od otázek těch současných a velmi pravděpodobně ani těch budoucích, aby nebylo možné uvažovat o rozrůstající se, kypící, ale pořád jen odborné pozůstalosti katedry v jednom kontextu. Je to charakteristika filozofie, která je sama v sobě nezdůvodnitelná, zároveň ale asi jediná (či poslední?), jež ji dokáže uchránit před škrtícím obchvatem všech historických, náhodných a na konkrétní společenské vztahy vázaných slupek, smyček, režimů a ortodoxií. Individuální vklad do filozofie všech devíti filozofů ve městě je pro první dostatečné seznámení podchycen v jiných publikacích: ve *Slovníku českých filosofů* a ve specializovaných spisech H. Pavlincové, J. Gabriela a J. Zouhara, věnovaných těmto otázkám. Kromě toho uvádí Brázda v seznamu literatury reprezentativní soupis pramenných textů; shromážděné zdroje ukazují, že svou „hřivnu“ odvedli všichni, bez ohledu na vládnoucí politické ideologie, po-

žadavky doby a nároky nadřizených. Brázdova knížka ukazuje, že v archivech přežívá možnost vzpomínat na osoby a jejich činy bez pachu různých politik, bez vyhledávání úhybných manévru před nátlakem z té či oné strany, bez vyzvedávání „události“, které si podřizují člověka. Obecně řečeno, *Filozofové ve městě* věděli do jednoho, že jsou prvky systému, který něco požaduje a od něž lze něco požadovat. Brázda zároveň ukazuje, že tento fakt nemusí být prvořadý, když jde o vzpomínku, obraz, nastínění a osvětlení, přiblížení, o niterné otřesy a paličaté vrtochy, o samotářské průchody osudovými událostmi, o nadsázku, ironii, humor a noblesu. Pokud je ve hře toto vše a další rysy lidskosti bez masky funkcí a úřadu, pak filozofie dostává osobně-individuální charakter a znaky, které se obvykle vměstňují mezi střízlivá bio- a bibliografická data a zapomenou, zde ožívají jako okolnosti, příhody, anekdoty, skeptické mezihry, epizody, z nichž vznikali živí lidé, jaké aby v dnešní senior-manažerské éře pohledal.

Místo hloubení vrtů k pramenům názorů a postojů, s nimiž se uvedená devítka svou prací a životem ztotožňovala, postupuje Brázda, vybavený k tomu dostatečnou dávkou skeptického nadhledu, vytvářením různobarevných sfér, v nichž se stýkají náhledy či dokonce koncepce bývalých českých autorů se současnými, zejména německými filozofy. Uplatňuje se tak další velká oblast Brázdových kompetencí, směřující k podrobné orientaci v poválečné německé filozofii. S jejím využitím autor zjišťuje, jaké bližší nebo vzdálenější podobnosti můžeme najít v položení určitého problému např. u Mirko Nováka a u Joachima Rittera, jaké analogie se mohou objevit mezi filosofickým kroužkem Josefa Macháčka a Ritterovým *Collegium Philosophicum*, humorem Cetlových apokryfů a Marquardových ironicko-skeptických esejí, zejména týkají-li se stáří a smrti, nebo mezi způsobem čtení Rousseauových *Dum samotářského chodce* u Vladimíra Hoppeho a Petera Sloterdijka.

Nemám námitky proti imaginaci, myšlenkovým hrám, připomínání příbuznosti myšlenek ani proti šalivosti, jíž lze snadno podlehnout. Německá filozofie má v evropské kulturní tradici takové místo a váhu, že transverzál k ní není nikdy dost; česká filozofie je svou rozhodující tradicí, sahající až do základů terminologie, napojená na německou, takže není divu, probouzí-li tyto asociace. Mám námitky proti potlačené nebo nevyjádřené zřejmosti asociativních vazeb; Brázda vcelku pravidelně vynechává vysvětlení nebo aspoň dostatečný náznak důvodů, proč spojuje (spojením zde myslím přímý nebo nepřímý odkaz na některou z myšlenkových *Blasen* německých autorů), co o spojení nežadá, nenutí k němu a z něž ani nic mimořádně závažného nevyplývá. Nejde o to, že by uváděním těchto variací na dané téma text utrpěl. Autor tím spíš nárokuje čtenáře (teoretika sledujícího z bezpečí pevného břehu ztroskotávání lodí na nekonečné hladině průměrů a asociací), aby chápal dodatečně

motivy pro napsání knížky, k jejichž objasnění mu pomocnou ruku nepodává. Nemyslím, že by to byl nedostatek. Je to jen dílčí komplikace, která upozorňuje na to, že motivy pro psaní a pro čtení knih nebývají tytéž.

Břetislav Horyna

Břetislav Horyna
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra filozofie
Hodžova 1
949 74 Nitra
e-mail: bhoryna@ukf.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6610-246X>